

DESPRE TERMENUL COLOCAȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Introducere

Combinățiile în care poate apărea un cuvânt - *collocations* în engleză, pot fi uneori dificil de redat dintr-o limbă în alta mai ales atunci când sensul combinației de cuvinte este diferit de sensurile elementelor componente, când sunt situații de non-echivalență sau când sunt combinații de cuvinte specifice culturii sursă (*culture specific collocations*). Cu cât un cuvânt este utilizat mai frecvent într-o limbă, cu atât va apărea în mai multe combinații, care sunt determinate de frecvența cu care sunt folosite, polisemia cuvântului, registru cât și de contextul situațional.

Despre cologațiile din limba engleza

Despre *cologațiile* din limba engleză (*collocations*) s-au scris și încă se mai scriu numeroase studii, articole, teze de doctorat etc. Termenul *collocation* a fost introdus în limba engleză de J. R. Firth în 1957. Cologațiile sunt definite drept combinații de cuvinte (word positions) care apar într-o anumită ordine în actul vorbirii. (Webster, 1996:290) Fiecare cuvânt poate apărea în combinații cu alte cuvinte. Aceste combinații de cuvinte sunt determinate de gradul de specificitate al cuvântului respectiv, astfel încât cu cât un termen este mai des folosit într-o limbă, cu atât va apărea într-un număr mai mare de combinații.

În cel mai recent studiu *Translating the Body* apărut în 2009, lingviștii români realizează o prezentare generală a cologațiilor din limba engleză, identificând două abordări referitor la studiul acestora. (Pârlog, H., 2009:121) Se discută despre abordarea structurală (lexicală) care este susținută de reprezentanții școlii de lingvistică din Londra. Se consideră că există o deosebire evidentă între cologații (vizând relațiile sintagmatice) și seturi lexicale (relații paradigmatic). Argumentul principal este faptul că termenii intră în relații de colocabilitate cu anumite seturi lexicale care aparțin de obicei aceleiași clase gramaticale. Cea de a doua abordare, cea generativ-transformațională studiază cologațiile dintr-o perspectivă semantică. Astfel sensul unui cuvânt este reprezentat de o multitudine de trăsături semantice (care impun anumite reguli) și care sunt conectate prin constante logice.

Potrivit autoarei (Pârlog, H., 2009:122) principala deosebire dintre cele două abordări constă în faptul că abordarea lexicală pledează pentru faptul că sensul unui cuvânt e dat de totalitatea cologațiilor în care poate apărea în timp ce abordarea generativă consideră că sensul unui cuvânt, descompus în marcatorii săi semantici poate determina cologațiile în care poate apărea. Lucrarea mai propune o serie de cologații structurate tematic și echivalentele lor în limba română.

Aceste combinații de cuvinte din limba engleză au primit în timp numeroase definiții (care se aseamănă într-o oarecare măsură), au fost clasificate în diferite moduri, au fost studiate din diferite perspective și au fost grupate în dicționare de cologații.

Despre cologații in limba română

Lingviștii români evită să folosească termenul de *cologație* atunci când se referă la acest tip de combinații lexicale. Se preferă alți termeni generali cum ar fi *îmbinări stabile de cuvinte*, *frazeeologisme*, *formule fixe*, *discurs repetat* etc.

Îmbinările stabile de cuvinte variantă preferată de Constanța Avădanei (2000) care realizează un studiu detaliat al acestora. Sunt definite drept "grupuri stabile de (două sau mai multe) cuvinte, care transmit o singură informație (semantică, gramaticală și/sau stilistică)". (Avădanei, 2000:5) Sunt incluse în această categorie cuvintele compuse, expresii și locuțiuni, proverbe, zicale, clișee, citate celebre, eufemisme, aforisme etc.

Autoarea distinge între *îmbinări scurte* (având sens unitar, de tipul perifrizei) și *îmbinări lungi* (clasificate la rândul lor în *îmbinări care conțin un indice de predicție care reprezintă*

o comunicare completă și au un sens unitary și îmbinări care conțin doi sau mai mulți indici de predicție și transmit judecăți de valoare. (Avădanei, 2000:33)

Lingvistica modernă utilizează termenul de *frazeologism*, definit de *Dicționarul de științe. Științe ale limbii drept* "combinație stabilă de două sau mai multe cuvinte, având sens unitar și referent unic." (apud Cârâc, 2002:67) Specialiștii în domeniu au opinii diferite referitor la termenul *frazeologism*, însă prezenta lucrare nu își propune să ofere o soluție acestor divergențe.

Noțiunea de *discurs repetat* a fost introdusă în lingvistica românească de către Eugeniu Coșeriu. Astfel *discursul repetat* care trebuie studiat în cadrul lingvisticii textului sau a discursului cuprinde "tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt a ceea ce s-a spus deja". (Coșeriu, 2000:258). Discursul repetat cuprinde conform autorului proverbe, locuțiuni fixe, diferite tipuri de expresii, citate etc.

Există totuși și lingviști români, care acceptă și folosesc termenul de *colocație* în limba română. Cecilia Căpățână semnează mai multe articole dedicate studierii *colocațiilor* în limba română. În *Comportamentul cologațional al cuvântului de*, autoarea (2007:69) evidențiază aspecte ale "comportamentului de element cologațional al prepoziției *de*", utilizată frecvent în cuvinte compuse, locuțiuni substantivale.

Autoarea dedică un articol studierii noțiunii de *colocație* în limba română și modul de receptare a acesteia. Conform autoarei, deși termenul există din punct de vedere etimologic în limba română, provenind din cuvântul de origine latină *collocatio* prin filieră franceză *collocation*, acesta nu are același sens ca în engleză și prin urmare nu apare în unele dicționare ale limbii române. Termenul apare în *Dicționarul de științe ale limbii* (ediția a II-a) unde este definit drept "concept care desemnează mai multe tipuri de relații sintagmatice, bazate pe interdependența dintre lexeme care tind să fie utilizate alături în aceleași contexte". (apud Căpățână, 2005:53)

Cecilia Căpățână (2005:54) definește termenul de *colocație* drept "o combinație lexico-semantică de două sau mai multe cuvinte, tipică unei anumite limbi și care are un grad ridicat de frecvență în vorbire". Include în categoria *colocațiilor* "cele mai mici combinații de cuvinte" și realizează o clasificare a *colocațiilor* din limba română care cuprinde: verbe prepoziționale de tipul *a consta în*, verbe conjuncționale de tipul *zice că*, sintagme nominale, verbale, adjectivale, adverbiale, interjecționale, cuvinte compuse, diferite tipuri de expresii și locuțiuni, anumite părți de propoziție cu elementele lor joncționale, așa-numitele verbe intransitive urmate de complementele interne de genul *a trăi o viață*, elemente correlative din coordonare și subordonare, propoziții incidente cum ar fi *după cum se știe*, propoziții principale din stilul științific de tipul *autoarea susține că*, formulele de salut, clișeele, șabloanele și listă rămâne deschisă.

Angliștii cu precădere acceptă și folosesc termenul de *colocație* în limba română. Elena Croitoru semnează numeroase articole în engleză și română în care utilizează termenul de *colocație*, unul dintre acestea fiind *Translating Collocations - Traducerea cologațiilor* (publicat în *Analele Universității "Dunărea de Jos"*, Galați, 2000), în care definește *cologațiile* drept "combinațiile în care poate apărea un cuvânt și care sunt determinate de: frecvența cu care sunt folosite, polisemia cuvântului respectiv, compatibilitatea semantică a combinațiilor respective registru și contextual situațional." (Croitoru, 2000:18)

Andrei Bantaș și Elena Croitoru (1998) realizează o schemă a problemelor ridicate de predarea sensurilor cuvintelor, *cologațiile* fiind o categorie distinctă între expresii idiomatice și idiomuri.

Printre alți lingviști români care utilizează termenul de *colocație* în limba română menționăm pe Hortensia Pârlog și Maria Teleagă care au alcătuit și publicat două dicționare bilingve de *cologații*: *Dicționar de cologații nominale*, Editura Mirton, Timișoara, 1999 și *Dicționar englez - român de cologații verbale*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Autoarele definesc cologațiile drept „combinațiile tipice de cuvinte folosite în mod repetat” cu precizarea că „nu toate îmbinările de cuvinte reprezintă cologații ci doar cele care sunt tipice și frecvente”. (Pârlog, 2000:7) Se subliniază faptul că aceste combinații de cuvinte, cologațiile, nu trebuie confundate cu construcțiile idiomatiche. Într-o construcție idiomatică combinația de cuvinte capătă un sens nou în timp ce într-o cologație fiecare cuvânt își păstrează sensul.

Autoarele admit prezența cologațiilor în limba română și subliniază faptul că acestea pot fi dificil de tradus dintr-o limbă în alta datorită deosebirilor lexicale și gramaticale dintre cele două limbi.

Chiar dacă nu apare în anumite dicționare, termenul *cologație* este propus totuși ca echivalent pentru termenul englezesc *collocation* de *Dicționarul englez-român al Academiei* (1974:136) care propune pentru lingvistică „cologație, îmbinare/alăturare de cuvinte”. Termenul *cologație* mai apare și în dicționarul lui Leon Levițchi - *Dicționar român-englez* (1994: 204).

Prin urmare deși nu este acceptat în unanimitate de toți lingviștii români, termenul *cologație* este cunoscut și utilizat în limba română având sensul din limba engleză.

Dicționare de cologații în limba română

Necesitatea întocmirii unui dicționar de cologații bilingv a fost pusă în discuție de Andrei Bantaș încă din anul 1986. Limba română actuală dispune de o gama largă de dicționare de diferite tipuri însă există doar două dicționare de cologații apărute cu aproximativ zece ani în urmă:

- Hortensia Pârlog și Maria Teleagă, *Dicționar de cologații nominale*, Editura Mirton, Timișoara, 1999;
- Hortensia Pârlog și Maria Teleagă (coord.), *Dicționar englez - român de cologații verbale*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Limbile diferă în ceea ce privește capacitatea de combinare a cuvintelor. Dicționarele de cologații sunt indispensabile celor care doresc să învețe o limbă străină dar reprezintă un instrument de un real folos pentru profesori și traducători.

Folosirea corectă a cologațiilor face parte din competența lingvistică a vorbitorului nativ. Utilizarea unui dicționar de cologații bilingv poate duce la evitarea erorilor de traducere care pot apărea atunci când nu se cunoaște tipul de cologație, atunci când nu există echivalent în limba țintă, atunci când se interpretează greșit sensul cologației, traducându-se fiecare element în parte.

Traducerea cologațiilor

Redarea cologațiilor dintr-o limbă în alta poate genera uneori dificultăți de traducere datorită deosebirilor lexicale și gramaticale dintre cele două limbi. În situațiile în care nu există echivalent în limba țintă traducătorul trebuie să găsească cea mai bună variantă prin care să redea mesajul din limba sursă.

Specialiștii (Croitoru, 2006:295) fac distincție între traducerea bazată pe formă (*form-based strategy*) și traducerea bazată pe sens (*meaning-based strategy*) pentru a reda cologațiile dintr-o limbă în alta.

În primul caz se are în vedere redarea cologațiilor din limba sursă prin combinații de cuvinte și structuri gramaticale din limba țintă în timp ce a doua variantă se concentrază pe redarea sensului. Această modalitate de traducere se folosește în situațiile de non-echivalență.

Traducătorul este pus în situația să aleagă în funcție de gradul de dificultate al cologației. Traducerea corectă depinde de capacitatea traducătorului de a identifica în limba țintă echivalente specifice limbii respective.

Concluzii

În predarea unei limbi străine ar trebui pe lângă importanța acordată însușirii gramaticii și a vocabularului să se acorde suficientă importanță însușirii cologațiilor specifice acelei

limbi. Limbile diferă din punctual de vedere al colocabilității. Lingviștii au evidențiat faptul că însușirea cologațiilor specifice unei limbi a devenit un aspect esențial.

De o egală importanță este și contextul în care apar cologațiile. Traducerea cologațiilor depinde de capacitatea traducătorului (fiind considerat mediator între două situații de comunicare interculturală) de a înțelege și de a interpreta corect cologația din limba sursă, exprimând aceeași realitate prin intermediul culturii țintă, propunând deci variante în limba țintă care să redea mesajul din limba sursă ținând cont și de tipul de discurs. Cunoașterea sensurilor cuvintelor precum și cunoașterea regulilor gramaticale ale unei limbi presupune competență în traducere.

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

- ***(1996). *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, New York: Gramercy Books.
- *** (1974). *Dicționarul englez- român*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Avădanei, C. (2000). *Construcții idiomatice în limbile română și engleză*, Iași: Editura Universității "Al. I. Cuza".
- Bantaș, A., Croitoru, E. (1998). *Didactica traducerii*, București: Editura Teora.
- Căpățână, C. (2005). *Despre cologații*, Analele științifice ale Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași
- Căpățână, C. (2007). *Comportamentul cologațional al cuvântului de*, Rezultate și perspective actuale ale lingvisticii românești și străine, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași
- Cârâc, I. (2002). *Introducere în morfologie*, Brăila: Ed. Edmunt.
- Coșeriu, E. (2000). *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău: Ed. Arc.
- Croitoru, E. (2000). *Translating Collocations*, Annals of "Dunărea de Jos" University of Galați, Galați: Tipografia Universității "Dunărea de Jos".
- Croitoru, E. Dumitrașcu, A. (2006). *Collocations and Colligations in Translation and Interpreting*, Annales Universitatis Apulensis, tom 2, Alba Iulia
- Levițchi, L. (1994). *Dicționar român-englez*, Sibiu: Ed. Thausib.
- Pârlog, H. (coord.) (2009). *Translating the Body*, Iași: Institutul European.
- Pârlog, H., Teleagă, M. (1999) *Dicționar de cologații nominale*, Timișoara: Ed. Mirton.
- Pârlog, H., Teleagă, M.(coord.) (2000). *Dicționar englez - român de cologații verbale*, Iași: Polirom.

ABSTRACT

Word combinations – collocations in English can be sometimes difficult to translate especially when the meaning of the collocation is different from the meanings of the component elements, when there are cases of non-equivalence or when there are culture specific collocations. The higher the frequency of a word, the more numerous combinations it has which are determined by the frequency of use, polysemy, register and situational context.